

Krzysztof Wala

"Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom", Ewa M. Guzik-Makaruk (red.), Warszawa 2011 : [recenzja]

Studia Iuridica Lublinensia 17, 247-252

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

oraz łączy ich relewantne elementy w celu wypracowania własnej teorii prymatu równego dostępu do wartości dziedzictwa kulturowego. W nawiązaniu do tytułu pracy słusznie stwierdza, że zagadnienie jego własności nie jest wcale problemem prawnym, lecz etycznym, przeto nie powinno się zadawać pytania: „kto jest właścicielem dziedzictwa kulturowego, pytać należy, kto jest odpowiedzialny za jego ochronę i udostępnianie” (s. 304). Trudno lepiej zasygnalizować tytułowy problem.

Halina Taras, Wojciech Taras

Ewa M. Guzik-Makaruk (red.), praca zbiorowa

*Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce.
Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym
zagrożeniom*

Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011, ss. 383

Bezpieczeństwo obywateli to niewątpliwie niezwykle ważne zagadnienie. I chociaż określeniem tym posługuje się ustawodawca w art. 5 Konstytucji, nigdzie nie znajdziemy definicji normatywnej tego terminu. Na wstępie recenzji należy zastanowić się nad znaczeniem słowa „bezpieczeństwo”. W słowniku języka polskiego definiuje się je jako stan niezagrożenia, spokoju, pewności. Tak więc bezpieczeństwo obywateli określić można jako wskazany wyżej stan w subiektywnym odczuciu społeczeństwa. Z całą pewnością poczucie tak rozumianego bezpieczeństwa w znacznym stopniu determinuje standardy życia w danym państwie. Stwierdzenie tego stanu, co zrozumiałe, nie jest rzeczą prostą. Weryfikacja wstępnych przypuszczeń może nastąpić w zasadzie wyłącznie w drodze badań opinii publicznej. Temu właśnie służyć ma recenzowana publikacja. Tak więc już na wstępie można założyć, iż jest to pozycja wartościowa oraz interesująca zarówno dla prawników, funkcjonariuszy publicznych czuwających nad stanem bezpieczeństwa, polityków, jak również dla samych obywateli.

Książkę otwiera zachęcający Czytelnika *Spis treści*. Rozdziały zostały ułożone tak, aby każdy mógł bez większego problemu odszukać interesujące go dane. W tym miejscu zostali ponadto wskazani Autorzy poszczególnych rozdziałów.

Spis treści został przetłumaczony na język angielski, niemiecki, a także rosyjski. Następnie Autorzy umieścili *Wprowadzenie*, w którym przedstawiono główny problem, jakiego dotyczy recenzowana książka. Dodatkowo wskazano badania, które stanowiły punkt wyjścia przy powstaniu tej publikacji. Wstęp zawiera też krótką charakterystykę poszczególnych rozdziałów; zabieg ten dodatkowo ułatwia szukanie interesujących Czytelnika informacji. *Wprowadzenie*, co warto podkreślić, również zostało przetłumaczone na trzy języki obce.

Rozdział pierwszy pracy zawiera zagadnienia metodologiczne. Został w nim wskazany cel, przedmiot oraz zakres badań. Badania, z uwagi na złożoność podejmowanej problematyki, pierwotnie miały obejmować trzy etapy, jednak ostatecznie zrealizowano tylko dwie części.

Pierwszy etap objął badanie opinii publicznej pod kątem poczucia bezpieczeństwa obywateli. Próba badawczą objęto 1042 osoby stanowiące reprezentatywną, według Autorów, grupę Polaków. W tej części badań posłużono się wywiadem jako metodą badawczą, co niewątpliwie jest słusznym rozwiązaniem, zwiększającym prawdopodobieństwo uzyskania rzetelnych odpowiedzi na pytania zadawane przez ankietera. Jako narzędzie badawcze wykorzystano kwestionariusz o wysokim poziomie standaryzacji.

Drugi etap badań miał na celu sprawdzenie opinii funkcjonariuszy publicznych pod kątem ich oceny zagrożeń bezpieczeństwa obywateli, a także instrumentów prawnych, których zadaniem jest zapewnienie tego bezpieczeństwa. Wykorzystano w tym celu reprezentantów następujących służb: Policji, Służby Więziennej, Służby Celnej, Straży Granicznej, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Prokuratury, a także Parlamentu. Na tym etapie badań Autorzy jako metodą badawczą wykorzystali sondaż diagnostyczny. Realizacja tej metody nastąpiła poprzez posłużenie się kwestionariuszem ankiety rozsyłanej do respondentów pocztą. Było to niewątpliwie słusne rozwiązanie, gdyż technika ta zapewnia anonimowość, a ta z kolei ma istotne znaczenie ze względu na zakres badań oraz grupę respondentów. Kwestionariusze owe, a konkretnie ich wzory (oddzielne dla funkcjonariuszy służb, a oddzielne dla parlamentarzystów) również zostały dołączone do recenzowanej pracy jako aneks.

Rozdział drugi poświęcony został problematyce poczucia bezpieczeństwa w opinii obywateli, wynikającej z badań CBOS-u oraz z własnych badań. Ta część książki jest niezwykle interesująca, gdyż w pewnym sensie daje odpowiedź na pytanie, jak to jest w rzeczywistości z poczuciem bezpieczeństwa obywateli w naszym kraju i to nie tylko obecnie, ale również w porównaniu z latami ubiegłymi (od 1987 r., to jest od czasu, kiedy są prowadzone regularne badania przez CBOS dotyczące tej materii). W rozdziale tym niestety mamy do czynienia z pewną niedogodnością przy analizie danych zawartych w diagramach kołowych. Są one, ze

względu na niezastosowanie druku kolorowego, mało czytelne. Autorzy jednak w należyty sposób dokonali opisu poszczególnych diagramów.

Kolejny rozdział to analiza oceny Polski pod kątem bezpieczeństwa przez funkcjonariuszy publicznych. Jest to kolejna warta uwagi część pracy, gdyż ocena tego stanu rzeczy przez ludzi mających na co dzień do czynienia z zapewnianiem bezpieczeństwa obywateli, a tym samym znających dogłębnie tę tematykę, wydaje się być interesująca dla przeciętnego obywatela. Daje ona możliwość porównania naszych subiektywnych ocen z ocenami profesjonalistów, co do których uzasadnione jest przypuszczenie, że są bardziej obiektywne.

Rozdział czwarty poświęcony został ocenie poczucia bezpieczeństwa funkcjonariuszy publicznych w czasie wykonywania przez nich obowiązków służbowych. Znaleźć tu można informacje dotyczące zagrożeń, jakie wiążą się z pracą w poszczególnych organach mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa obywateli. Jest to ważna problematyka, o której w żadnym wypadku nie można zapominać. Niewątpliwie osobiste poczucie bezpieczeństwa funkcjonariuszy w czasie wykonywania obowiązków służbowych determinuje skuteczność pracy danych organów, co z kolei wpływa na poziom bezpieczeństwa całego społeczeństwa. Przeprowadzenie badań pod tym kątem zasługuje z całą pewnością na uwagę.

Rozdział piąty zatytułowany został *Identyfikacja współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa obywateli w świetle badań własnych z 2008 r.* Znajdujemy tu odpowiedź na pytanie, czy społeczeństwo ma orientację co do zagrożeń związanych z rozwojem nowych technologii. Zagrożenia te (nazwane współczesnymi) Autorzy sklasyfikowali w cztery grupy: przestępczość zorganizowana, cyberprzestępczość, cyberterrorizm oraz patologie społeczne. Zachęcając do zapoznania się z tymi wynikami, można jedynie wskazać, iż są one bardzo interesujące. Ukazują bowiem, że bardzo duży wpływ na znajomość współczesnych zagrożeń mają takie zmienne, jak wiek i wykształcenie respondentów. Ogólnie jednak wiedza na ten temat jest na zadowalającym poziomie.

Ponadto w rozdziale tym znajduje się ocena respondentów, dotycząca stopnia występowania poszczególnych zagrożeń w Polsce. Ocena ta obejmuje, poza wskazanymi wyżej czterema kategoriami, także tzw. przestępczość pospolitą, ła-pownictwo, a także inne (zaliczono do nich zamieszki stadionowe).

Rozdział kolejny dotyczy tych samych zagadnień, ale z punktu widzenia funkcjonariuszy publicznych. Ta część pracy umożliwia Czytelnikowi zapoznanie się z opinią na temat różnych zagrożeń, wyrażoną przez osoby zawodowo trudniące się zapewnianiem bezpieczeństwa obywateli. Fachowość ocen pozwala na przypuszczenie, że odzwierciedlają one faktyczny poziom zagrożenia ze strony poszczególnych zjawisk.

Porównanie danych zawartych w jednym i drugim rozdziale jest z całą pewnością bardzo interesujące. Umożliwia weryfikację osobistych ocen, jak również

skłania do przemyśleń na temat współczesnych, ale również tych znanych od zara-
niania dziejów, zagrożeń bezpieczeństwa.

Rozdział siódmy poświęcony został poczuciu osobistego zagrożenia obywa-
teli. Jest to niewątpliwie ważna część pracy, gdyż, jak wskazują Autorzy, „ocena
osobistego zagrożenia jest najbardziej czułym wskaźnikiem społecznych obaw,
rzutując jednocześnie na ogólny dobrostan psychofizyczny Polaków”. Trudno nie
zgodzić się z tym stwierdzeniem. Czym innym wszak jest sama świadomość ist-
nienia jakiegokolwiek rodzaju zagrożeń, a czym innym subiektywna obawa przed
jego ewentualnym nastąpieniem. Dane te w dużej mierze odzwierciedlają więc
ogólnie pojęte poczucie bezpieczeństwa obywateli. Na uwagę zasługują, choć być
może nie są zbyt zaskakujące, wyniki dotyczące zagrożeń związanych z przestęp-
czością pospolitą. Na ich podstawie można powiedzieć, że ankietowani najbar-
dziej obawiają się różnego rodzaju form kradzieży (kradzieże kieszonkowe, włá-
mania, kradzieże z użyciem przemocy, kradzieże samochodów). Powszechność
tych zjawisk niewątpliwie wpływa w ujemny sposób na poczucie bezpieczeństwa
obywateli.

Ponadto godne odnotowania jest zawarcie w tym rozdziale danych dotyczą-
cych bezpośredniego lub pośredniego zetknięcia się respondentów z różnego ro-
dzaju zagrożeniami. Szczególnie interesujące wydają się odpowiedzi dotyczące
doświadczeń ankietowanych z patologiami społecznymi, a to ze względu na wy-
soki poziom drażliwości tego zagadnienia.

Rozdział następny utworzony został w oparciu o ocenę przeciwdziałania za-
grożeniom bezpieczeństwa obywateli, dokonaną przez funkcjonariuszy publicz-
nych. Ocenie zostały poddane zarówno ogólne działania państwa mające na celu
przeciwdziałanie zagrożeniom, jak też (w dalszej części) poszczególne organy
mające za zadanie zapewnienie bezpieczeństwa.

Na uwagę zasługuje niewątpliwie ocena działań poszczególnych rodzajów
podmiotów, jak: Policja, Straż Miejska, Straż Graniczna, ABW, CBA, Służba
Celna, Żandarmeria Wojskowa, Sędziowie, Prokuratorzy, Posłowie, Senatorowie.
Dokonana została ona zarówno przez funkcjonariuszy innych organów, jak i przez
przedstawicieli organu, którego praca poddawana była w konkretnym przypadku
analizie. Wyniki są bardzo interesujące. Z punktu widzenia powszechnej opinii,
na uwagę zasługuje ocena pracy Policji. Niektóre wyniki budzić mogą niepokój,
w głównej mierze te, które dotyczą działalności posłów i senatorów, ale również
niestety sędziów. Przeprowadzenie badania pod tym kątem należy z całą pewno-
ścią zaliczyć do dużych zalet recenzowanej książki.

Ponadto w rozdziale tym zostało poruszonych kilka szczegółowych kwestii
mających wpływ na bezpieczeństwo obywateli. Funkcjonariusze zostali m.in. po-
proszeni o odpowiedź na pytanie dotyczące celowości powołania nowych instytu-
cji, których zadaniem miałyby być zapewnienie bezpieczeństwa obywateli. Padło

również pytanie o zasadność zastrzania kar pod kątem przedmiotu badań. Kolejną kwestią poruszoną przez Autorów monografii było to, jakie należy podjąć działania w celu ograniczenia korupcji. Dane zebrane w ten sposób mogą mieć bardzo duże znaczenie, gdyż respondenci zostali poproszeni dodatkowo o uzasadnienie swoich odpowiedzi. Zabieg ten jest niewątpliwie korzystny z punktu widzenia rzetelności udzielanych odpowiedzi, gdyż skłania respondenta do głębszego przemyślenia danej kwestii.

Dodatkowo w rozdziale tym przeanalizowano możliwość ingerencji ze strony służb w sferę prywatną respondentów, w celu zwalczania różnego rodzaju zagrożeń bezpieczeństwa. Analiza odpowiedzi może prowadzić do bardzo ciekawych wniosków. Badania te ukazały, że akceptacja stosowania tego rodzaju środków jest uzależniona w dużej mierze od rodzaju zagrożenia oraz od formy ingerencji.

Następny rozdział nosi tytuł *Ocena działania państwa w płaszczyźnie zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom*. Funkcjonariuszom zadano m.in. pytanie o czynniki mogące mieć wpływ na podniesienie poczucia bezpieczeństwa obywateli. Wnioski są interesujące, tym bardziej że respondenci mogli wskazywać na konkretne działania mające znaczenie w kontekście analizowanej kwestii. Bardzo ważne pytanie, także ze społecznego punktu widzenia, dotyczy sprawy ewentualnego wpływu podniesienia uprawnień funkcjonariuszy, których zadaniem jest zapewnienie poczucia bezpieczeństwa obywateli, na należytą realizację tego celu. Odpowiedzi te mogą posłużyć jako pewien argument w czasie ewentualnych prac legislacyjnych związanych z tą problematyką. Respondenci, co ważne, zostali poproszeni o uzasadnienie swojego zdania.

Ważne rozważania zawiera rozdział dziesiąty, w którym respondenci oceniają akceptowalną z ich punktu widzenia skalę możliwej ingerencji państwa w sferę ich prywatności, w razie wystąpienia różnego rodzaju zagrożeń. Jest to problem dość drażliwy dla społeczeństwa, dlatego tym bardziej warto zapoznać się z danymi zawartymi w tej części pracy. Dodatkowo badania te zostały wzbogacone o wypowiedzi studentów na temat ich postawy wobec tajnej współpracy obywateli z policją. Otwarta forma pytań w tej części badań skłoniła ankietowanych do dłuższych odpowiedzi, które zostały w dużej mierze zawarte w recenzowanej publikacji.

Kolejna część monografii zawiera wnioski wyciągnięte z badań. Autorzy w tym miejscu weryfikują wstępne założenia oraz przypominają główne problemy badawcze. Godne odnotowania jest to, iż podobnie jak w przypadku *Wprowadzenia*, również ta część pracy została przetłumaczona na języki obce (angielski, niemiecki, rosyjski).

Po wnioskach zamieszczono bibliografię, co ułatwia Czytelnikowi zapoznanie się z innymi pracami dotyczącymi tego także interesującego tematu.

Reasumując, recenzowana książka jest bardzo interesującą i wartościową publikacją. Zawarte w niej dane, a także ich analiza mogą stanowić punkt wyjścia dla dalszych debat dotyczących ogólnie pojętego bezpieczeństwa obywateli. Niektóre z wyników nie są zaskakujące, ale są też takie, które mogą wywoływać pewien niepokój. Dla przykładu, zdecydowana większość respondentów była zdania, iż zagrożenie agresją ze strony nastolatków jest w Polsce bardzo duże lub raczej duże. Świadczyć to może o pewnym kryzysie wychowawczym.

Tematyką poruszoną w omawianej publikacji zainteresowany powinien być każdy obywatel. Wszak wszyscy chcemy żyć w państwie, które zapewnia społeczeństwu bezpieczeństwo na należytych poziomach. Również przedstawiciele różnego rodzaju służb oraz politycy powinni po analizie tej publikacji wyciągnąć odpowiednie wnioski.

Należy też docenić trud, jaki Autorzy włożyli, aby książka ta mogła się ukazać. Prowadzone na szeroką skalę badania, jak też analiza ogromnej ilości materiału nie należą do zadań łatwych, przeciwnie, przedsięwzięcie to wymagało dużego zaangażowania ze strony Autorów, wysokiego poziomu organizacji pracy oraz godnej odnotowania wytrwałości. Efekt końcowy był wart tego wysiłku.

Krzysztof Wala